

Geworteld in de diep religieuze samenleving van Rusland (denk maar aan de iconen die in bijna alle huizen een plaats in de hoek van de kamer hadden), wilde de *Russische Revolutie* een einde maken aan de overheersing en uitbuiting van het volk door de kapitalisten en aristocratie. Men wilde ook de creativiteit bevorderen en deelname aan de cultuur stimuleren. Er volgde een periode van opleving in de kunst en cultuur. Op alle mogelijke gebieden van kunst werd geëxperimenteerd, waarbij een grote mate van vrijheid toegestaan werd. Kunstenaars wilden bijdragen aan een nieuwe samenleving die was gebaseerd op het socialisme van Marx.

Lenin, de eerste communistische partijleider, was echter vooral geïnteresseerd in de verspreiding van de communistische ideologie.

Gedurende de eerste jaren na de Revolutie konden de kunstenaars in Rusland hun gang gaan met hun vernieuwingen.

Malevich, en andere Russische constructivisten ontwikkelden abstracte schilderkunst. Tatlin bedacht een plan voor een soort Eiffeltoren als monument voor de Revolutie, en de filmmaker Eisenstein zocht in montagetechnieken naar nieuwe mogelijkheden. Maar nadat Lenin iedere kunst afwees die niet duidelijk de industrie of de propaganda diende, kwam er weer snel een einde aan de vooruitstrevende kunst in Rusland.

Constructivisme:

Kasimir Malevich
Vladimir Tatlin
Naum Gabo
El Lissitzky
(Sergei Eisenstein)

Kasimir Malevich was een van de grondleggers van het constructivisme. Net als bij Mondriaan werden ook zijn schilderijen in de loop der tijd steeds abstracter. Malevich ontwikkelde ook duidelijke ideeën over zijn schilderstijl, die hijzelf *Suprematisme* noemde.

Malevich maakte aanvankelijk in zijn schilderijen al gebruik van hoekige, geometrische vormen. In zijn vroege schilderijen waren de alledaagse, volkse onderwerpen nog gemakkelijk herkenbaar, maar ze werden steeds non-figuratiever.

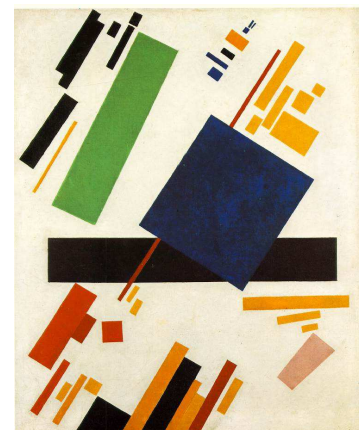
Suprematisme:

Malevich wilde de kunstzinnige expressie laten bepalen door de beeldende middelen zelf. Compositie, vorm en kleur zag hij als zelfstandige elementen die niet meer verwijzen naar de zichtbare werkelijkheid. De rechte lijn was voor hem de meest essentiële vorm (*suprematie*) die de beheersing over de chaos symboliseerde.

Het vierkant, opgebouwd uit vier rechte lijnen, zag hij als een vorm die niet in de natuur voorkomt en dus een menselijke, *geconstrueerde* vorm is.

In zijn beeldende taal probeerde hij (zijn) menselijke emoties op een rationele manier te ordenen. De meetkundige, geometrische vormen gebruikte hij vaak tegen een neutraal wit of grijs vlak, en in zijn schilderijen ontstaat zo vaak een ongrijpbare ruimtewerking. Rond 1920 ontstond een van zijn meest abstracte werken.

Critici vonden het *Zwart Suprematistisch Vierkant* een schilderij zonder inhoud: het is volstrekt leeg. Malevich reageerde geïrriteerd: "*Leeg? Het is geen leeg vierkant, het is geheel gevuld met de afwezigheid van enig voorwerp*"

El Lissitzky:

In 1922 maakte Lissitzky een kinderboekje waarin hij twee vierkanten een suprematische wereld laat vormen. Een rood en een zwart vierkant, symbolische beeldelementen van Malevich, zorgen in het verhaaltje voor de constructie van een geordende wereld in de kosmos. Gelukkig voor ons verscheen het boekje in het Nederlands: zo kun je goed volgen hoe Lissitzky speelt met de *typografische* mogelijkheden om de inhoud van de tekst door de vormgeving van de letters en de plaatsing op het vlak te versterken. Wat belangrijker is, moet meer opvallen. Maar vooral de *inhoud* en *vorm* hebben met elkaar te maken, de plaatsing van de letters (op, binnen en buiten het vlak; horizontaal, diagonaal of verticaal) vertelt iets over wat er in het boek staat:

Bekijk: het suprematisch worden van twee kwadraten in 6 stappen...

Vragen bij: El Lissitzky *Fotografisch zelfportret*

Op deze afbeelding zie je een foto uit 1924, gemaakt door de Russische kunstenaar El Lissitzky. Het is een zelfportret. De foto is ontstaan door verschillende negatieven op elkaar te leggen en daarna te belichten.

2p **A** Geef twee voorbeelden waaraan je kunt zien dat het werk uit verschillende lagen bestaat.

-1

-2

Het werk is een combinatie van gefotografeerde en getekende elementen.

3p **B** Leg aan de hand van drie voorbeelden uit op welke wijze El Lissitzky deze onderdelen met elkaar verbindt.

-1

-2

-3

Het werk is niet alleen een portret maar ook de verbeelding van het ontstaansproces van het kunstwerk.

2p **C** Leg uit hoe de **voorstelling** dit ontstaansproces verbeeldt.

-

Lissitzky nam deel aan het Russisch constructivisme.

2p **D** Noem twee aspecten van de **vormgeving** die kenmerkend zijn voor het constructivisme.

-1

-2

Gabo's sculpturen kunnen soms bewegen = *kinetische kunst*.

Zijn filosofie was dat "*een kinetisch ritme ons de werkelijke tijd kan laten ervaren*".

Zijn latere doorzichtige structuren in materialen als glas, metaal en plastic associeer je gauw met moderne technologie en mathematische berekeningen. Toch zijn zijn werken geen steriele formules: de beelden verwijzen juist naar organische en spirituele ervaringen.

Gabo had net zo'n universalistische, spirituele doelstelling als andere pioniers in de twintigste eeuwse abstractie. (Vergelijk maar eens met de idealen en het werk van Mondriaan.) Hij construeerde kunst uit moderne materialen, maar zijn werk is toch niet rationeel; het zijn subjectieve, gevoelvolle abstracties.

Vladimir Tatlin:

Tatlin kreeg de opdracht een toren te ontwerpen als een eerbetoon aan de Russische communistische idealen. De staatsvergaderingstoren met radiozender zou meer dan 300 meter hoog worden, en moest concurreren met de Eiffeltoren. In de open, stalen constructie wilde Tatlin een kubus, een cilinder en een kegel realiseren met conferentieruimtes; deze zalen waren opgehangen in de reusachtige spiraal. De toren zelf moest een keer per jaar, alle verschillende onderdelen eens per maand, week of dag om hun as draaien. Het ontwerp is nooit gerealiseerd, maar toont een fundamenteel 'vrije' interpretatie van architectuur die verbonden is met machines.

Na verloop van tijd leidde Tatlin's oproep dat kunst praktisch, gemakkelijk te begrijpen en sociaal nuttig moest zijn, tot de emigratie van veel Russische avant-gardekunstenaars.

De avontuurlijke abstractie van de constructivisten werd vervangen door een vrij banale kunstvorm; het sociaal-realisme. De constructivistische idealen werden echter in de jaren twintig en dertig door Lissitsky en László Moholy-Nagy door geheel Europa verspreid. Ze werden van invloedrijke betekenis door hun leraarschap aan het Bauhaus.

industriële vormgeving:

Het belangrijkste criterium waaraan de vormgeving van een product moest voldoen, is de *functionaliteit* van het product. De ontwerper dacht vanuit de eigenschappen van het materiaal, en liet de vorm bepalen door de functie, het materiaal en de productiewijze.

Ook in Rusland werkten veel kunstenaars, vormgevers en intellectuelen met elkaar samen, waardoor er een beïnvloeding over en weer vanuit verschillende vormgevingsgebieden plaatsvond.

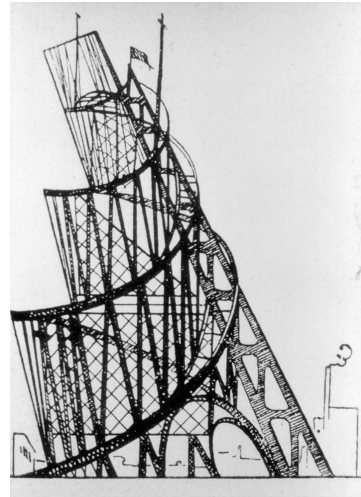
TIJDBALK

-1800

El Lissitsky:
zelfportret

-1825

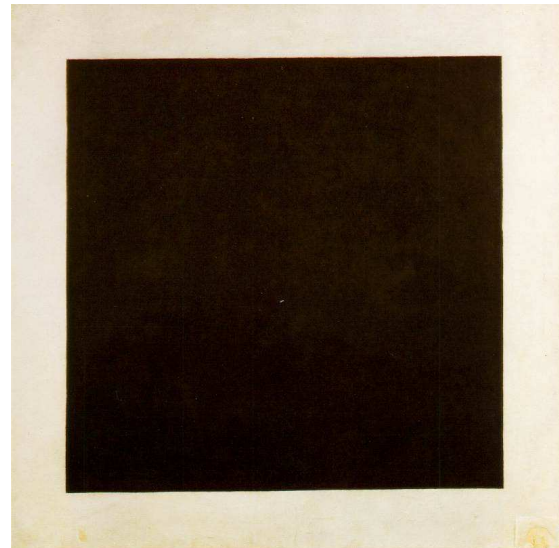
Tatlin: *Monument voor de derde internationale 1919*

-1850

-1875

-1900

-1925

Kasimir Malevich: *Zwart Suprematistisch Vierkant*
Rond 1920 ontstond een van Malevich' meest abstracte werken. Critici vonden het *Zwart Suprematistisch Vierkant* een schilderij zonder inhoud: het is volstrekt leeg. Malevich reageerde geïrriteerd: "Leeg? Het is geen leeg vierkant, het is geheel gevuld met de afwezigheid van enig voorwerp".

-1950

-1975

-2000